

**Τα Πρακτικά του 3^{ου} Συνεδρίου:
«Nέος Παιδαγωγός»
Αθήνα, 16 & 17 Απριλίου 2016
(e-book/PDF)**

Επιμέλεια τόμου: Φ. Γούσιας

ISBN: 978-618-82301-0-1

ΑΘΗΝΑ 2016

Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική: Η κατάσταση στην Ελλάδα

Οικονόμου Ανδρέας, Επίκουρος Καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.), anoiko@gmail.com

Γουγουλάκης Πέτρος, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Στοκχόλμης, Petros.gougoulakis@edu.su.se

Περίληψη

Αποστολή του Πανεπιστημίου είναι η παραγωγή βασικής και εφαρμοσμένης επιστημονικής γνώσης και η μετάδοση της γνώσης αυτής στους φοιτητές του με μορφές διδασκαλίας υψηλού επιπέδου, προκειμένου να συμβάλλει στην κοινωνική, πολιτιστική και παραγωγική ανάπτυξη του τόπου, βελτιώνοντας την ποιότητα και τους όρους διαβίωσης των πολιτών, προσφέροντας τις γνώσεις και τις ικανότητές των πανεπιστημιακών δασκάλων στην υπηρεσία των μορφωτικών αναγκών του λαού. Προκειμένου να επιτύχει την αποστολή του, το Πανεπιστήμιο πρέπει να διαθέτει προσωπικό υψηλού επιπέδου, ερευνητές αιχμής και, ταυτόχρονα, εμπνευσμένους δασκάλους. Στο παρόν κείμενο εστιάζουμε στην εκπαιδευτική λειτουργία του Πανεπιστημίου και επιχειρούμε να παρουσιάσουμε, καταρχήν, σε αδρές γραμμές, την Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική, μια νέα περιοχή επιστημονικής γνώσης, που αφορά στην «επαγγελματική» παιδαγωγική κατάρτιση των πανεπιστημιακών δασκάλων. Στη συνέχεια, περιγράφουμε την κατάσταση στο πεδίο αυτό στην Ελλάδα, όπου, ενώ στα Πανεπιστήμια των αναπτυγμένων χωρών εδώ και δεκαετίες έχουν εντοπίσει την αναγκαιότητα της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής, στη χώρα μας μόλις ξεκινούν οι σχετικές συζητήσεις. Τέλος, προτείνουμε πρωτοβουλίες που είναι δυνατόν να αναληφθούν, σε ακαδημαϊκό και πολιτικό επίπεδο, σε βάθος χρόνου και με συστηματικό τρόπο, για τη δημιουργία ενός κατάλληλου πλαισίου λειτουργίας και ανάπτυξης της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής. Το πλαίσιο αυτό θα εξασφαλίζει τη διαρκή ανάπτυξη της ψυχοπαιδαγωγικής και διδακτικής ικανότητας των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, φροντίζοντας συνεχώς για τη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια.

Λέξεις-Κλειδιά: πανεπιστημιακή παιδαγωγική, παιδαγωγική κατάρτιση, πανεπιστημιακός δάσκαλος, πανεπιστημιακή κουλτούρα

Εισαγωγή

Η αποστολή ενός Πανεπιστημίου¹ είναι πολυδιάστατη. Προάγει τις Επιστήμες παράγοντας, μέσω της έρευνας, νέα επιστημονική γνώση. Είναι, όμως, ταυτόχρονα, και εργαστήριο διάχυσης της γνώσης. Αποστολή του είναι αφενός να παρέχει στους φοιτητές του επιστημονική γνώση και αφετέρου να καλλιεργήσει την κριτική σκέψη και το ακαδημαϊκό ήθος τους, και, φυσικά, τη συναίσθηση της κοινωνικής ευθύνης τους, στηρίζοντας την προσπάθειά τους να αναπτυχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες.

¹ Στο κείμενό μας αυτό ως Πανεπιστήμιο θεωρούμε κάθε Τριτοβάθμιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα της χώρας μας.

Το Πανεπιστήμιο συμβάλλει με το έργο του στην κοινωνική, πολιτιστική και παραγωγική ανάπτυξη του τόπου, βελτιώνοντας την ποιότητα και τους όρους διαβίωσης των πολιτών, προσφέροντας τις γνώσεις και τις ικανότητές των δασκάλων του στην υπηρεσία των μορφωτικών αναγκών του λαού (σχετικό είναι το Άρθρο 4 του Νόμου Πλαισίου για την Ανώτατη Εκπαίδευση στη χώρα μας). Είναι, πρέπει να είναι, τελικά, το Πανεπιστήμιο, βασικός πυλώνας της ζωής ενός τόπου.

Όσον αφορά τώρα, το σκέλος της εκπαίδευσης που παρέχει το Πανεπιστήμιο, στο οποίο θα επικεντρωθούμε στην παρούσα εργασία μας, διαπιστώνουμε ότι:

Παραδόξως στην ακαδημαϊκή κοινότητα της χώρας μας επικρατεί η άποψη ότι η διδακτική επάρκεια αποτελεί παρεπόμενο της θεωρητικής και ερευνητικής κατάρτισης του Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ). Ως εκ τούτου η παιδαγωγική κατάρτιση των μελών ΔΕΠ δεν συνιστά πεδίο θεωρητικού προβληματισμού και πρακτικής εξάσκησης, γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στην αυθεντία της παράδοσης, που απορρέει από την εποχή όπου τα πανεπιστήμια ήταν εστίες αναπαραγωγής των προνομίων και της εξουσίας της εκάστοτε οικονομικής και πνευματικής ελίτ. (Γουγουλάκης και Οικονόμου, 2014, σελ. 11-12):

Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική

Η Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική (ΠΠ) είναι ένα νέο πεδίο θεωρίας και πράξης, έρευνας και εφαρμογής της. Επικεντρώνει τη σπουδή της στην «επαγγελματική» κατάρτιση των πανεπιστημιακών δασκάλων² σε θέματα παιδαγωγικής και διδακτικής μεθοδολογίας (Γουγουλάκης και Οικονόμου, 2014). Στη ίδια μελέτη διαπιστώσαμε την αναγκαιότητα παιδαγωγικής κατάρτισης τόσο του μόνιμου διδακτικού προσωπικού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας όσο και των συνεργατών του (υποψήφιοι διδάκτορες, επιστημονικοί συνεργάτες και όλοι όσοι συνεπικουρούν στο διδακτικό έργο των Πανεπιστημίων). Στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού, προτείναμε την ανάληψη άμεσων πρωτοβουλιών -σε ακαδημαϊκό και πολιτικό επίπεδο- προκειμένου να ξεκινήσει και να αναπτυχθεί ένας γόνιμος επιστημονικός διάλογος, με σκοπό να ανοίξει και στη χώρα μας ο δρόμος ενίσχυσης και βελτίωσης του παρεχόμενου διδακτικού έργου στα Πανεπιστήμια. Η διαβούλευση αυτή θα μπορούσε να έχει ως κατάληξη τη δημιουργία κατάλληλων δομών μέσα στα Πανεπιστήμια που θα εξασφαλίζουν τη βασική ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση και, στη συνέχεια, τη διαρκή επικαιροποίηση και ανάπτυξη της παιδαγωγικής ικανότητας του συνόλου των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητάς μας.

Η συζήτηση αυτή θα μπορούσε να απαντήσει σε ερωτήματα όπως: Ποιες ικανότητες θα έπρεπε να έχει ο καλός πανεπιστημιακός δάσκαλος, ώστε να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της κοινωνίας, που τον θέλει επίκουρο και μέντορα του φοιτητή, στη προσπάθειά του να κατακτήσει τη γνώση; Και αν αυτές, με κάποιον τρόπο, εντοπισθούν,

² Στο κείμενό μας αυτό, με τον όρο πανεπιστημιακός δάσκαλος εννοούμε κάθε άνδρα ή γυναίκα που είναι μέλος του Διδακτικού Προσωπικού ενός Πανεπιστημίου.

πρόκειται για «έμφυτες» ή επίκτητες ικανότητες; Αν καταλήξουμε στο δεύτερο ενδεχόμενο, τι είδους εκπαίδευση και άσκηση απαιτείται και πώς αυτή μπορεί να πιστοποιηθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση; (ό.π.)

Στην ίδια προβληματική κινήθηκαν, στη συνέχεια, και οι Κεδράκα και Δημάση (2015). Στην εισήγησή τους, στο Πρώτο Διεθνές Βιοματικό Συνέδριο Εφαρμοσμένης Διδακτικής με θέμα "Καινοτόμες Εφαρμογές στη Διδακτική Πράξη", στη Δράμα τον Νοέμβριο του 2015, αναφέρθηκαν στη σημασία της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, όχι μόνο για την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των φοιτητών ενός Πανεπιστημίου, αλλά και για τη διαμόρφωση των συνθηκών ανάπτυξης της κοινωνίας στην οποία αυτό λειτουργεί. Διατύπωσαν, με τη σειρά τους, ερωτήματα που οφείλει να θέτει ο ακαδημαϊκός δάσκαλος στον εαυτό του, όπως: Πώς χειρίζομαι τη διδασκαλία μου; Ποιες διδακτικές μεθόδους και τεχνικές χρησιμοποιώ όταν διδάσκω; Είναι αποτελεσματικές οι διδακτικές προσεγγίσεις μου; Οι ίδιες εκτιμούν όμως ότι σήμερα στην Ελλάδα, τα περισσότερα μέλη ΔΕΠ και ΕΠ δεν ενημερώνονται σε θέματα σχετικά με διδακτικές μεθόδους, είτε γιατί δεν διαθέτουν ανάλογα κίνητρα, είτε γιατί θεωρούν πιο σημαντικό για την εξέλιξη και την επαγγελματική σταδιοδρομία τους να επικεντρωθούν στην έρευνα.

Η εποχή του Πανεπιστημίου των λίγων είναι πλέον παρελθόν, αλλά το νέο ήρθε μαζί με μια έντονη παιδαγωγική κρίση που εξαπλώνεται σε όλες βαθμίδες. Οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών ανατρέπουν τις παγιωμένες μέχρι χτες εκπαιδευτικές σταθερές. Η ενημέρωση και η επικοινωνία αποκτούν στις μέρες μας νέα οχήματα και νέες ταχύτητες, η διαδικασία μάθησης δεν έχει πια ανάγκη τη σχολική αίθουσα και το σχολείο, όπως το γνωρίσαμε, ενώ στην Ευρώπη αναδύεται η ιδεολογία της Δια Βίου Μάθησης και γίνεται προσπάθεια για την εφαρμογή της πολιτικής οικοδόμησης ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Εκπαιδευτικού Χώρου (Bologna Process - Higher Education Area, 2013).

Ήδη, στη δύση του εικοστού αιώνα, είχε γίνει αντιληπτό και διατυπώθηκε καθαρά, από τους Hannan και Silver, ότι: *η ικανότητα του πανεπιστημιακού δασκάλου δεν μπορεί να στηρίζεται στο έμφυτο ταλέντο του, αλλά σε εστιασμένη κατάρτιση, μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μιας πανεπιστημιακής κουλτούρας που βλέπει τη μάθηση ως μια παιδαγωγικά κατάλληλη διαδικασία που προωθεί την ενεργό μάθηση.* (Κεδράκα και Δημάση, 2015)

Έτσι, για παράδειγμα, στις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση αναφέρεται ως ένδειξη διασφάλισης της ποιότητας του διδακτικού προσωπικού και του παρεχόμενου διδακτικού έργου, η εφαρμογή από τα Πανεπιστήμια δοκιμασμένων τρόπων αξιολόγησης της διδακτικής επάρκειας του προσωπικού που διδάσκει ή θα διδάξει τους φοιτητές. (European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005)

Στο παρόν κείμενο εστιάζουμε στην ανάληψη πρωτοβουλιών, ερευνητικών και οργανωτικών, προκειμένου να προσεγγίσουμε το θέμα της παιδαγωγικής - διδακτικής κα-

τάρτισης των πανεπιστημιακών δασκάλων στη χώρα μας με τρόπο επιστημονικό, οργανωμένο και συστηματικό. Στο πλαίσιο αυτό, θα παρουσιάσουμε πρώτα σε αδρές γραμμές την Π.Π., θα περιγράψουμε την κατάσταση στη χώρα μας σήμερα, θα προτείνουμε έναν πρώτο σχέδιο δράσης και θα παρουσιάσουμε πώς σχεδιάζουμε να υλοποιήσουμε μία εμπειρική έρευνα με αντικείμενο την Π.Π. στην Ελλάδα.

Επιλέξαμε τον όρο Π.Π. προκειμένου να αναφερθούμε και να επικεντρωθούμε κυρίως στη διδακτική διάσταση της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, την οποία θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε και *πανεπιστημιακή διδακτική* (McLean, 2006· Hartley, Pill & Woods, 2005· Fry, Ketteridge & Marshall, 2009· Elmgren & Henriksson, 2010).

Ο όρος πανεπιστημιακή παιδαγωγική παραπέμπει στην ακαδημαϊκή διάσταση της έννοιας της παιδαγωγικής για να χαρακτηρίσει, αφενός διάφορες επιστημονικές θεωρίες και μελέτες, που αφορούν διαδικασίες επηρεασμού και μόρφωσης σε επίπεδο ατόμου, ομάδας, κοινότητας και κοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα, και αφετέρου συγκεκριμένες διδακτικές πρακτικές και προσεγγίσεις των διδασκόντων κατά τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των μαθησιακών διαδικασιών που ενεργοποιούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής αποστολής τους. (Γουγουλάκης και Οικονόμου, 2014, σελ. 13)

Πιο απλά και πρακτικά, η Π.Π. απαντά στο ερώτημα: Τι είδους γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες χρειάζεται ο πανεπιστημιακός δάσκαλος ώστε να βοηθήσει αποτελεσματικά τους φοιτητές του να μάθουν και να καλλιεργηθούν; (ό.π.)

Προφανώς, ο πανεπιστημιακός δάσκαλος πρέπει να διαθέτει επαγγελματικά εφόδια που αφορούν τις επιστημονικές γνώσεις της ειδικότητάς του καθώς και τα θεωρητικά /επιστημολογικά μοντέλα και τα εννοιολογικά εργαλεία ανάλυσης. Είναι απαραίτητα για να μελετήσει τα φαινόμενα του ερευνητικού πεδίου του, να είναι ικανός να σχεδιάσει και να «τρέξει» πειράματα, να συλλέξει και να αναλύσει δεδομένα, να περιγράψει, να κατανοήσει και να εξηγήσει φαινόμενα. Είναι, όμως, εξίσου σημαντικό να μπορεί ο πανεπιστημιακός δάσκαλος, λειτουργώντας ως «μηχανικός της εκπαίδευσης», αφενός να κατανοεί σε βάθος τις διαδικασίες μάθησης, και αφετέρου, να μπορεί να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί τα μαθήματά του με τρόπο που να αποτελούν βιώματα μύησης των φοιτητών στην επιστήμη του. Εξάλλου, μελέτες της τελευταίας δεκαετίας έδειξαν τον αδιαμφισβήτητο και σημαίνοντα ρόλο (και) του πανεπιστημιακού δασκάλου στη μαθησιακή διαδικασία (Day et al., 2007· Hattie, 2012).

Σήμερα, η έμφαση στα αποτελέσματα της μάθησης, η διεθνοποίηση μέσω προγραμμάτων κινητικότητας, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς των εκπαιδευτικών ευκαιριών και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα Πανεπιστήμια, ανάγει την ποιότητα της παιδαγωγικής φροντίδας τους σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. (Γουγουλάκης και Οικονόμου, 2014)

Ακόμη και αν ένα Πανεπιστήμιο κατέκτησε ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας στην Π.Π. δεν είναι εύκολο να παραμείνει εκεί σήμερα, εξαιτίας των αλλαγών που συντελούνται

σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Πράγματι, είναι πλέον ραγδαία η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, είναι ταχύτερη η παραγωγή και διάδοση της νέας γνώσης ενώ γρήγορα απαξιώνεται η υφιστάμενη. Προκύπτουν νέες αντιλήψεις και συνήθειες επικοινωνίας και μάθησης και είναι δραματική η αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού (Tapper & Palfreyman, 2005) χωρίς αντίστοιχα να αυξάνεται η χρηματοδότηση των Πανεπιστημίων. Επομένως, είναι απαραίτητη η ύπαρξη, σε κάθε Πανεπιστήμιο, δομής που θα ερευνά συνεχώς τα νέα δεδομένα και θα εντοπίζει τις ανάγκες που κάθε φορά προκύπτουν ώστε να παρέχει στο εκπαιδευτικό προσωπικό όλα τα εφόδια προκειμένου να εξασφαλίζει την παιδαγωγική αριστεία του.

Σχετικές είναι οι συστάσεις της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου (ΟΥΕ), οι οποίες γίνονται με υπόβαθρο τις αλλαγές που έχουν συντελεσθεί σε κοινωνικό και επιστημολογικό επίπεδο:

Αυτό που είναι γνωστό δεν είναι πλέον σταθερό. Η διάρκεια ζωής της γνώσης μπορεί να είναι πολύ σύντομη. Σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους ελλοχεύει η απειλή του παρωχημένου στο τι διδάσκεται και πώς διδάσκεται. Σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο, οι απόφοιτοι της Ευρώπης χρειάζονται το είδος της εκπαίδευσης που τους επιτρέπει να συμμετέχουν αποτελεσματικά ως αφοσιωμένοι, δραστήριοι, σκεπτόμενοι, πολίτες του κόσμου, καθώς και ως οικονομικά υποκείμενα στην ηθική, βιώσιμη ανάπτυξη των κοινωνιών μας. (High Level Group, 2013, σελ. 13)

Η ΟΥΕ επισημαίνει ότι η ποιοτική αναβάθμιση της διδασκαλίας και του μαθησιακού περιβάλλοντος συμβάλλουν, ώστε οι φοιτητές να βελτιώνουν τις δημιουργικές ικανότητές τους, κατανοώντας συνάμα ότι η μάθηση είναι μια δια βίου υπόθεση. Η ποιότητα της διδασκαλίας είναι καθοριστική για την ακαδημαϊκή πρόοδο των φοιτητών, ενισχύοντας τις μελλοντικές ευκαιρίες και επιλογές τους στην αγορά εργασίας.

Στην ανάλυσή της η ΟΥΕ υπεισέρχεται στη σχέση διδασκαλίας και έρευνας τονίζοντας ότι δεν υφίσταται αντίφαση μεταξύ αυτών των δραστηριοτήτων. Η καλή διδασκαλία, σε οποιοδήποτε επιστημονικό αντικείμενο, είναι καλή στο βαθμό που ενημερώνεται και εμπνέεται από τα ευρήματα της πρόσφατης έρευνας. Επίσης, ένας καλός δάσκαλος, όπως και ένας καλός φοιτητής, είναι ενεργητικοί στη μάθησή τους, διαπνέονται από διερευνητικό πνεύμα και αναστοχαστική διάθεση. Αξίζει να τονιστεί στο σημείο αυτό, πέραν προθέσεων και διακηρύξεων, ότι η διδασκαλία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τα ΑΕΙ ως υπόθεση μεγάλης προτεραιότητας³:

Η διδασκαλία είναι μια βασική αποστολή και, ως εκ τούτου κεντρική υποχρέωση. Η ποιότητα της διδασκαλίας είναι η εκ των ων ουκ άνευ διάσταση μιας ποιοτικής κουλτούρας μάθησης. Αυτή η αποστολή της διδασκαλίας θα πρέπει να εμφανίζεται ως μια υψίστης

³ Κρίναμε σκόπιμο να χρησιμοποιήσουμε, στο σημείο αυτό, και μέχρι το τέλος της παραγράφου, εκτενές απόσπασμα από το κείμενό μας στον εκπ@ιδευτικό κύκλο, (Γουγουλάκης και Οικονόμου, 2014).

προτεραιότητας υποχρέωση κάθε ιδρύματος που συμμετέχει στην παροχή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης -μια καθημερινά βιωμένη προτεραιότητα και όχι μόνο φανταχτερές λέξεις σε μια διατύπωση της αποστολής του σε ένα κείμενο. (ό.π., σελ. 12)

Στην έκθεσή της η ΟΥΕ αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει συναίνεση γύρω από έναν ενιαίο ορισμό της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση, καθώς και οι δύο συνιστούν σύνθετες δραστηριότητες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις μεταβλητές παραμέτρους του κάθε φορά εκπαιδευτικού πλαισίου, όπως το γνωστικό αντικείμενο, τους φοιτητές, τη μέθοδο διδασκαλίας, την υλικοτεχνική υποδομή. Παρά τη διαπίστωση αυτή, η ΟΥΕ υποστηρίζει ότι υπάρχουν παράγοντες που ευνοούν την καλή διδασκαλία και μάθηση, ανεξαρτήτως του αντικειμένου και του πλαισίου, όπως για παράδειγμα:

- *η ενεργός συμμετοχή των φοιτητών είναι απαραίτητη στις διαδικασίες διοίκησης, σχεδιασμού, ανάπτυξης και αναθεώρησης των προγραμμάτων σπουδών, διασφάλισης και αναθεώρησης της ποιότητας,*
- *αποτελεί βασική ευθύνη των θεσμικών οργάνων του Πανεπιστημίου να διασφαλίσουν ότι τα ακαδημαϊκά στελέχη τους δεν είναι μόνον καλά εκπαιδευμένα σε ένα συγκεκριμένο ακαδημαϊκό αντικείμενο, αλλά έχουν πιστοποιηθεί, επίσης, και ως επαγγελματίες εκπαιδευτικοί,*
- *αυτή η ευθύνη εκτείνεται στην εξασφάλιση νέων στελεχών που ή διαθέτουν διδακτική εμπειρία κατά την είσοδό τους στην ακαδημαϊκή σταδιοδρομία ή έχουν πρόσβαση σε αξιόπιστα μαθήματα κατάρτισης εκπαιδευτικών κατά τα πρώτα χρόνια της,*
- *η ευθύνη επεκτείνεται και στην παροχή ευκαιριών για τη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξή τους ως επαγγελματιών δασκάλων και όχι απλά στην εξειδίκευσή τους μόνο σε ένα ακαδημαϊκό γνωστικό αντικείμενο. (ό.π., σελ. 15)*

Αν και η ΟΥΕ δεν διεξέρχεται θέματα περιεχομένου της επαγγελματικής (διδασκτικής) κατάρτισης των καθηγητών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενδίδει τελικά στον πειρασμό και διακριτικά υποδεικνύει, αν όχι κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά της διδασκαλίας και μάθησης, τουλάχιστον την κατεύθυνση προς την οποία αυτά θα πρέπει να αναζητηθούν:

1. Η ευθύνη για την ευόδωση της μαθησιακή διαδικασίας στην ανώτατη εκπαίδευση μοιράζεται από κοινού μεταξύ καθηγητών και φοιτητών, με τους πρώτους να προτρέπουν τους δεύτερους σε αμφισβήτηση των προκαταλήψεών τους και την αναθεώρηση των παραδοχών τους, ώστε να μπορούν να φτάσουν σε υψηλότερα επίπεδα κατανόησης.
2. Η ποιοτική διδασκαλία και μάθηση κινείται σε ευρείς ορίζοντες και για αυτό απαιτεί περιβάλλον πλούσιο σε έρευνα και παραγωγή νέας γνώσης. Δεν είναι μόνο το περιεχόμενο του γνωστικού αντικείμενου που χρειάζεται εμπλουτισμό με νέα ερευνητικά αποτελέσματα, αλλά και η ίδια η παιδαγωγική-διδασκτική προσέγγισή του στις αίθουσες διδασκαλίας και τα εργαστήρια. Εκεί κυρίως θα καλλιεργήσουν οι φοιτητές την ακαδημαϊκή *εγγραμματοσύνη* τους και παιδεία, καθώς και όλες

εκείνες τις δεξιότητες που θα τους καταστήσουν «καλούς κ' αγαθούς» πολίτες, όχι μόνο του τόπου τους.

3. Στην εποχή της ολοένα και ταχύτερης παγκοσμιοποίησης που διάγουμε, η διδασκαλία και η μαθησιακή εμπειρία όλων των σπουδαστών πρέπει να είναι πλανητική (παγκοσμιοποιημένη) ενθαρρύνοντας, έτσι, τη σφαιρική κατανόηση των επιστημονικών αντικειμένων (High Level Group, 2013, σελ. 18-19).

Η κατάσταση στην Ελλάδα

Διαπιστώνουμε κάποια παράδοξα σχετικά με την παιδαγωγική/διδακτική επάρκεια των μελών ΔΕΠ. Θα περιοριστούμε μόνο σε δύο.

- 1) Αποτελεί συνήθη πρακτική, κατά την αξιολόγηση του διδακτικού έργου ενός υποψηφίου για μια πανεπιστημιακή θέση, να συνδέεται το διδακτικό του έργο με το γνωστικό αντικείμενο της υπό πλήρωση θέσης.

Πουθενά δεν αναφέρεται η ποιότητα του προσφερόμενου διδακτικού έργου! Πουθενά δεν αναφέρεται κάποιου είδους διδακτική ή παιδαγωγική επάρκεια παρόλο που αυτό προβλέπεται, όπως θα δούμε παρακάτω, ρητά από τον Νόμο 3374/2005 για τη διασφάλιση της ποιότητας στην Ανωτάτη Εκπαίδευση. Θαρρείς και ότι αν διδάξεις ένα αντικείμενο αυτόματα αποκτάς και την ικανότητα γι' αυτό!

- 2) Η αποτελεσματικότητα του διδακτικού προσωπικού αξιολογείται από τους φοιτητές χωρίς προηγουμένως να έχει ενδιαφερθεί το Πανεπιστήμιο να το εφοδιάσει με κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες, ούτε να έχει δημιουργήσει μια κουλτούρα αριστείας στο επίπεδο της διδασκαλίας. Και φυσικά ούτε λόγος για προσφορά κατάλληλα σχεδιασμένων επιμορφωτικών σεμιναρίων με ευθύνη του ιδρύματος καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας των μελών του.

Στο πλαίσιο αυτό, και δεδομένων των μεγάλων ελλείψεων που διαπιστώνονται σε όλα τα ΑΕΙ στο θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης των διδασκόντων (παιδαγωγικής και διδακτικής), οι φοιτητές καλούνται, μεταξύ άλλων, να αξιολογήσουν τους καθηγητές τους στο πόσο καλά οργανώνουν την παρουσίαση της διδασκόμενης ύλης, αν διεγείρουν το ενδιαφέρον τους, αν παρουσιάζουν με τρόπο απλό και χρησιμοποιώντας ενδιαφέροντα παραδείγματα τις βασικές έννοιες της ύλης ή αν χρησιμοποιούν περισσότερες από μια μεθόδους διδασκαλίας (διάλεξη, ομαδικές εργασίες, βιωματικές δραστηριότητες κ.λπ.). Οι φοιτητές αποφαινόμενοι, επίσης, για την ποιότητα της διδακτικής διαδικασίας και κρίνουν τους διδάσκοντες ως προς τη συνέπεια απέναντι στις υποχρεώσεις τους και την αποτελεσματικότητα του διδακτικού έργου τους. Απαντούν, τέλος, σε ερωτήσεις που αφορούν στην ενθάρρυνση που δέχονται από τους διδάσκοντες να διατυπώσουν απορίες, στην καθοδήγηση που έχουν στις γραπτές εργασίες τους και την ποιότητα των σχολίων που έλαβαν, ακόμη και τη δυνατότητα που τους δίνεται ή όχι να τις βελτιώσουν. Η διαδικασία αυτή γίνεται πλέον ηλεκτρονικά στη σελίδα της Μονάδας Διασφάλισης Ποιότητας κάθε Πανεπιστημίου.

Κατά την άποψή μας όμως το μεγαλύτερο παράδοξο που εντοπίζουμε στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην πατρίδα μας είναι να θεωρείται αυτονόητη και επιβεβλημένη η παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά όχι των καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πώς μπορεί να διορθωθεί αυτή η κατάσταση;

Δεν είναι τυχαίο πως τα τελευταία χρόνια το εκπαιδευτικό έργο των πανεπιστημιακών δασκάλων έγινε αντικείμενο και της αξιολόγησής τους. Το «παιδαγωγικό κλίμα» και οι παράγοντες που το επηρεάζουν (π.χ. ο χαρακτήρας της μαθησιακής διαδικασίας και η παιδαγωγική/διδασκτική κατάρτιση των διδασκόντων) είναι μεταξύ των παραμέτρων που θα αξιολογούνται στο εξής (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009)⁴, ενώ ο Νόμος 3374/2005 για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση ορίζει το διδακτικό έργο ως ένα από τα αντικείμενα της αξιολόγησής. Στο κείμενο αυτό, ως κριτήρια και δείκτες αξιολόγησης της ποιότητας του διδακτικού έργου, αναφέρονται ρητά:

η αποτελεσματικότητα του διδακτικού προσωπικού, η ποιότητα της διδακτικής διαδικασίας, η οργάνωση και η εφαρμογή του διδακτικού έργου, τα εκπαιδευτικά βοηθήματα, τα μέσα και οι υποδομές, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η αναλογία και η συνεργασία μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων, το επίπεδο και η επικαιρότητα των παρεχόμενων γνώσεων, η σύνδεση της έρευνας με τη διδασκαλία, η κινητικότητα του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών ή σπουδαστών. (ό.π., άρθρο 3)

Είναι γεγονός ότι το θέμα της παιδαγωγικής κατάρτισης των πανεπιστημιακών δασκάλων αποτελούσε, μέχρι πρόσφατα, υπόθεση ήσσονος σημασίας, με αποτέλεσμα ελάχιστη ερευνητική παραγωγή. Ενδεικτικά αναφέρουμε την εργασία των Καλδρυμίδου και Οικονόμου (1991) σχετικά με τη Διδακτική των Μαθηματικών στην Τριτοβάθμια Τεχνολογική Εκπαίδευση και την εργασία των Γεωργιάδη, Οικονόμου και Μενεξέ (2012) τη σχετική με τις αντιλήψεις των σπουδαστών του Ε.Π.ΠΑΙ.Κ. της Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. για το πρόγραμμα σπουδών τους.

Όμως και η χώρα μας, σήμερα, θέλοντας και μη, καλείται να αντιμετωπίσει της προκλήσεις του παγκόσμιου ανταγωνισμού, προσφέροντας πανεπιστημιακά προγραμμάτων σπουδών υψηλού επιπέδου και εφαρμόζοντας ελέγχους της ποιότητας των μαθησιακών αποτελεσμάτων τους. Μοιραία, λοιπόν, τίθεται επί τάπητος για συζήτηση και το θέμα της παιδαγωγικής που εφαρμόζεται στις αίθουσες διδασκαλίας των Πανεπιστημίων μας.

Τι μέλλει γενέσθαι

Καταθέτουμε εδώ, στη συνέχεια, τις σκέψεις και τις ερευνητικές μας προθέσεις σχετικά με το θέμα, ευελπιστώντας να συμβάλλουμε στην ευαισθητοποίηση της ακαδημαϊκής κοινότητας στη χώρα μας προσδοκώντας σε μελλοντική συνεργασία με όλους όσους

⁴ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2009). *Πρόταση για το σχεδιασμό και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*. Αθήνα (διαθέσιμο 30/08/2013 στο www.pi-schools.gr/paideia.../prot_axiologisi.pdf)

(συνάδελφοι, φοιτητές και ΑΕΙ) μοιράζονται μαζί μας τις ίδιες ανησυχίες για το μέλλον της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας. Τα σημεία που εντοπίσαμε και καταγράψαμε είναι τα εξής:

- Κρίνουμε καταρχήν απαραίτητο να διερευνηθούν οι επιμορφωτικές ανάγκες των πανεπιστημιακών δασκάλων. Αυτές θα προκύψουν τόσο από όσα θα δηλώσουν ως προσωπικές τους ανάγκες οι τριτοβάθμιοι καθηγητές, όσο και από αυτά που θα προκύψουν από τις δηλώσεις των φοιτητών ή των αποφοίτων των Ελληνικών Πανεπιστημίων για τις ελλείψεις που οι ίδιοι εντόπισαν στη διάρκεια της φοίτησής τους. Στο θέμα αυτό ήδη σχεδιάζουμε εμπειρική έρευνα που θα διεξαχθεί μέσα στο 2016.
- Η συγκέντρωση καλών πρακτικών από πανεπιστήμια υψηλού κύρους σε συνδυασμό με δημιουργία τράπεζας δημοσιεύσεων και βιβλιοθήκη με σχετικά κείμενα θα αποτελέσει τον απαραίτητο άυλο, πνευματικό πόρο, ο οποίος θα χρησιμοποιείται από όλους όσοι ενδιαφέρονται για ζητήματα διδασκαλίας και μάθησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των μελετών και των δημοσιεύσεων σε διεθνές επίπεδο που αναφέρονται στην Π.Π. και θα χρειαστεί χρόνος συντονισμένης μελέτης από ομάδα συναδέλφων προκειμένου να δημιουργηθεί μια κοινή βάση επικοινωνίας και δυνατοτήτων συνεργασίας μεταξύ ερευνητών. Η τράπεζα αυτή πρέπει να εμπλουτίζεται και να επικαιροποιείται συνεχώς.
- Με βάση τα προηγούμενα πρόκειται να εκπονηθούν κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα που θα ικανοποιούν τις διαγνωσμένες εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Αναγκαία, στη συνέχεια, είναι η θεσμοθέτηση ενός οργανισμού που θα αναλάβει να υλοποιεί όλα τα παραπάνω σε σταθερή, συνεχή, βάση. Αυτός θα μπορούσε να είναι όμοιος με έναν από τους πολλούς που δοκιμάστηκαν και λειτουργούν στις Ευρωπαϊκές χώρες ή μια νέα εκδοχή που θα δημιουργηθεί με εκλεκτικό, συνθετικό τρόπο, ενταγμένη βέβαια στην υπάρχουσα δομή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και, φυσικά, στηριζόμενη στα ευρήματα των ερευνών μας.
- Επόμενο βήμα είναι η θεσμοθέτηση της πιστοποίησης των προσόντων της παιδαγωγικής επάρκειας ενός πανεπιστημιακού δασκάλου. Υπάρχουν χώρες και Πανεπιστήμια όπου είναι υποχρεωτικό ο νεοεισερχόμενος διδάσκων να παρακολουθήσει πρόγραμμα μαθημάτων παιδαγωγικής κατάρτισης στη διάρκεια των πρώτων χρόνων εργασίας του και θα συνεχίσει να εργάζεται μόνον εφόσον το ολοκληρώσει με επιτυχία. Κι εμείς καλούμαστε να δώσουμε τη δική μας απάντηση στο θέμα αυτό.
- Η δημιουργία κοινότητας/δικτύου ερευνητών στο νέο πεδίο είναι ζωτικής σημασίας αφού χωρίς αυτήν το εγχείρημα καταρρέει. Ήδη άνοιξε ο δημόσιος διάλογος που απαιτείται, έγιναν οι πρώτες δημοσιεύσεις και θα ακολουθήσουν και άλλες. Ομάδες εργασίας συγκροτήθηκαν, επίσης, και το πρώτο συνέδριο εξαγγέλθηκε ήδη. Η πρόταση της κυρίας Κεδράκα για ειδικό συμπόσιο με προσκεκλημένα μέλη ΔΕΠ από την Ελλάδα και το εξωτερικό με θέμα την Π.Π. τον ερχόμενο Σεπτέμβριο στη Σαμοθράκη είναι ήδη μια καλή αρχή.

- Τέλος, για την ώρα, εργασίες που θα ανατεθούν από τα μέλη της νέας επιστημονικής κοινότητας σε φοιτητές, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο αλλά και θέματα διδακτορικών, με αντικείμενο την Π.Π. θα δημιουργήσουν, αφενός μια επιστημονικά τεκμηριωμένη βάση εμπειρικών δεδομένων, ευρημάτων και συμπερασμάτων που θα επιτρέψουν την επιστημονική συζήτηση και αφετέρου τη δημιουργία κρίσιμης μάζας ερευνητών που το έργο τους θα επικεντρωθεί στην ΠΠ.

Όλοι μας συνειδητοποιούμε τον βασικό ρόλο του Πανεπιστημίου στην κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας, μέσω της τριπλής αποστολής του: 1) την παραγωγή νέας γνώσης, 2) τη σωστή κατάρτιση του στελεχικού δυναμικού της χώρας, με την προσφορά διδασκαλίας και πρακτικής άσκησης υψηλού επιπέδου, καθώς και 3) την οργανική συνεργασία των ιδρυμάτων με την ευρύτερη κοινωνία (εξωστρέφεια). Πρόκειται για παραμέτρους της ακαδημαϊκής δραστηριότητας εξίσου σημαντικές και αλληλένδετες. Στο κείμενο αυτό εστίασαμε στην παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των πανεπιστημιακών δασκάλων γιατί θεωρούμε ότι δεν χαιρεί της δέουσας προσοχής και φροντίδας, αν και θα έπρεπε να γίνει αντιληπτό το εξής απλό γεγονός:

Ο καλός δάσκαλος είναι ο επαγγελματίας που δημιουργεί όλους τους άλλους επαγγελματίες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Bologna Process - Higher Education Area (2013). Κείμενα διαθέσιμα στην ιστοσελίδα: <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=73>, προσπέλαση 13-03-2014.
- Day, C., Sammons, P., Stobart, G., Kington, A. & Gu, Q. (2007). *Teachers Matter: Connecting Work, Lives and Effectiveness*. Maidenhead: Open University Press.
- Elmgren, M., & Henriksson, A.-S. (2010). *Universitetspedagogik*. Stockholm: Norstedts.
- European Association for Quality Assurance in Higher Education (2005). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*. Helsinki, Finland.
- Fry, H., Ketteridge, S., & Marshall, S. (eds.) (2009). *A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education: Enhancing Academic Practice*. New York: Routledge, Third edition.
- Hartley, P., Pill, M., & Woods, A. (eds.) (2005). *Enhancing teaching in higher education: new approaches to improving student learning*. London: Routledge Falmer.

- Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*. New York: Routledge.
- High Level Group (2013). *On the Modernisation of Higher Education. Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/modernisation_en.pdf, προσπέλαση 13-03-2014.
- McLean, M. (2006). *Pedagogy and the university: critical theory and practice*. London: Continuum.
- Tapper, T., & Palfreyman, D. (eds.) (2005). *Understanding mass higher education: comparative perspectives on access*. London: Routledge Falmer.
- Γεωργιάδης, Μ., Οικονόμου, Α. & Μενεξές, Γ. (2011). *Οι αντιλήψεις των σπουδαστών του ΕΠΠΑΙΚ της ΑΣΠΑΙΤΕ για το πρόγραμμα σπουδών τους*. Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συνεδρίου ΑΣΠΑΙΤΕ, 16-17 Δεκεμβρίου 2011. Αθήνα: ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Γουγουλάκης, Π. & Οικονόμου, Α. (2014). Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική. *Εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 2(1), 9-48. Διαθέσιμο στις 22-02-2016 στην ιστοσελίδα: <http://www.educircle.gr/periodiko/index.php/proigoymena-teyxi/tomos-2-2014/tomos-2-teyxos-1-2014/55-teyxi-periodikon/tomos-2-teyxos-1/336-panepistimiaki-paidagogiki>.
- Καλδρυμίδου, Μ. & Οικονόμου, Α. (1991). Η Διδακτική των Μαθηματικών στην Τριτοβάθμια Τεχνολογική Εκπαίδευση.
- Κεδράκα, Κ. & Δημάση, Μ. (2015). *Διδάσκοντας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Υποχρέωση, αγγαρεία ή προνόμιο;* Εισήγηση στο 1^ο Διεθνές Βιοματικό Συνέδριο Εφαρμοσμένης Διδακτικής, Δράμα: 27, 28 & 29 Νοεμβρίου 2015. (Βλέπε σχετικά στην ιστοσελίδα: <http://www.educircle.gr/synedrio>, υπό δημοσίευση στα Πρακτικά του Συνεδρίου)
- Νόμος 3374/2005 (ΦΕΚ 189/Α/2-8-2005): *Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση*.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2009). *Πρόταση για το σχεδιασμό και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.pi-schools.gr/paideia.../prot_axiologisi.pdf, προσπέλαση 30/08/2013.